

L'enunciat designa el 'mascle del mamífer semblant al cavall, però més petit, orelles molt llargues, pelatge aspre, usat sobretot com a bèstia de càrrega' (*Equus asinus*). *Ase*, *ruc* i *burro* en són els significants més freqüents.

Ase (s. XIII) deriva del llat. ASĪNUS, a través de *asen, amb -*n* mantinguda en el pl. *àsens* del cat. occ., usat sovint com a insult, com els altres dos mots citats i com passava en el llat. *asinus*; *asno* 190 és evidentment un castellanisme. *Ruc* (s. XIV) és d'origen incert però probablement de caràcter expressiu, basat potser en la manera de cridar-lo (cf. it. pop. *ciuco*); Coromines el considera un "mot peculiar del català" (DECat). *Burro* (s. XVI) és un manlleu al cast., on és un regressiu de *borrico* (< llat. BURRICUS 'cavall petit'); "burro és més novell [que ruc]" 59; der. dim. *burret* 189.

Somer, que coneix una àrea més reduïda, és un der. de *sòma* (s. XI) (< llat. SAGMA 'càrrega', que també va donar *sauma*), amb el suf. -*er* (< -ARIU), que de 'bèstia de càrrega' va passar a 'ase'; var. aragonesitzant *somero* 94, 100.

Són formes locals *matxo* (s. XVI) 166, procedent del port. *macho* (< *muacho*, der. de *mu*[u] < MŪLUS) a través del cast. (s. XV), i l'alg. *molendo* 85, pron. [mur'endu], adaptació del sard *molente*, perquè habitualment eren els ases els que feien anar el molí de farina, i on també es diu *ainu* < ASĪNUS (Corbera, 2000: 165).

Geolingüísticament, el mot més antic és *ase*,

concentrat a les Balears (documentat en mall. [1396] i eiv. [1735], *Scripta* 2009, i avui associat a 'asenet') i, convivint amb *burro* o *ruc*, en algunes poblacions de la costa del cat. central; cal, doncs, minimitzar l'afirmació del DECAt: "en el dialecte central i especialment en l'ús de la gent de llenguatge ciutadà, *ase*, com a nom de la bèstia, segueix essent tan planer i corrent com *burro*, si no més". *Burro* té plena vitalitat en val., en gran part del cat. central i en ross., on *ase* ha sobreviscut en frases fetes com *vit d'ase!*, *l'ase te futi*; mostres de la vida pròspera del mot són la seva proliferació semàntica, per via metafòrica o metonímica ('estúpid', 'joc de cartes', 'llit del pastor', 'carro baix per a tragar pesos', 'fustegal', 'fogó', 'tiràs', 'escalfador', 'gòbit'), i la seva força derivativa (*burrada*, *burrall*, *burrenc*, *burresa*, *burrícia*, *burrejar*) (Veny, 1978: 170-172). En val. *ase* va tenir el seu ús, de fet, fins al s. XIX, com mostren els diccionaris (*ase ranch*, Resa, 1555; *ase*, O. Pou, 1575, Sanelo, 1802), sobretot en llenguatge figurat (*cap d'ase* 'peix', O. Pou, 1575, Mayans, 1787; *mosca d'ase*, Lamarca, 1842; com a insult, Escrig, 1851). *Ruc* és predominantment cat. nord-occ., tret del rib., on es troba *somer*, amb continuïtat d'àrea lingüística arag.

Són mots normatius *ase*, *ruc*, des del DOrt, 1917; *somer*, *burro* (amb la marca *vulgar*), des del DG_I, 1932 (però des del DIEC_I, 1995, desapareix aquesta marca).

